

L'estel

N.º 27 OCTUBRE - NOVEMBRE - DESEMBRE 1999

**CENTRE
EXCURSIONISTA
DE
CASTELLÓ**

Laguna Negra (Soria)

Foto: Anna Bueso

— **Portada:** Esmorzar a la llacuna de Bezas.

— **Foto:** Toni Calduch.

— *Les opinions dels autors no han de coincidir necessàriament amb les del Consell de Redacció.*

L'ESTEL - N.º 27 - 1999

EDITA: C. E. C. Centre Excursionista de Castelló.

ADREÇA: C/ Isabel Ferrer, 60 - Tel. 964 23 44 90 - Castelló.

DIPÒSIT LEGAL: CS-77-1993.

EQUIP DE REDACCIÓ: Enric Forcada, Dolors Usó,
Anna Bueso, Joan Carles Figàs, Toni Calduch.

COORDINACIÓ: Rosa Garcia.

IMPRESSIÓ I MAQUETACIÓ: Impremta La Gavina.

— Aquesta revista està confeccionada amb paper
reciclat 100 x 100.

ÍNDEX

Pàgines

- Editorial	1
- Un dia de Marxa: Excursió Alfondeguilla-Alfondeguilla per Cantalops i les Vinyes ..	2
- Personatge Estel·lar: Paco Foix	6
- Avui Parla: Camins de Pedra	8
- A Ismael, que va formar part de "L'Estel"	11
- Material d'Arxiu: Des de l'arxiu	12
- Activitats Previstes	14
- Programa d'activitats: Quart trimestre 1999	15
- La Cova de les Meravelles i els alumnes de l'escola de Sant Joan de Moró	18
- Notícies del C.E.C. - Racó del Foc	19
- Racó del Soci	20

EDITORIAL

RELATIVITAT (Conte), per Dolors Usó

Fa poc temps que vaig estar a la Rioja, fent excursions amb la gent del Centre; el dia de Sant Llorenç vam anar a la romeria del Sant, junt amb la gent del poble, i després vam demanar si algú ens podria ajudar a enllaçar amb el GR per tal d'anar al monestir de la Valvanera. El senyor Paco, personatge encantador, va venir amb nosaltres fins que vam trobar el primer senyal; pel camí, anava explicant-nos el nom dels colls, de les valls i dels cims i també de la gent que havia passat per allà. Un dia d'hivern, ens deia Paco, va haver d'anar a buscar uns xavals que s'havien perdut al "cerro de Pancrudo". "Hacia un frío que no se podía salir de casa ni para heredar", ens va dir; "pero para ir a la montaña es bien distinto" (!!).

En tornar de la Rioja, estava rellegint uns extractes d'un llibre que m'agrada molt, es tracta de **Un tal Lucas**, de Julio Cortázar, on el protagonista, Lucas, contribueix a fomentar i desfer alguns dels clíxés de la nostra societat. En un dels episodis del llibre, Lucas ataca la idea de bucolisme diguent més o menys: "¿El campo es ese lugar donde los pollos se pasean crudos? ¡Que horror!". Vegeu quines dues interpretacions més diferents d'allò que la natura és i implica. Això, cavilant una mica, hem va inspirar aquesta editorial atípica que en realitat és un conte. No sé si us agradarà, però, com a mínim, espere que us farà reflexionar. Allà va:

1.- "Rec, rec, rec... sentia amb plaer el soroll rítmic que feien les seues dents, juntament amb l'escalforeta que omplia el seu estómac minúscul. Tot just tenia el lloc necessari per poder-lo contenir, la foscor l'embolcallava. "A fora, pensava, quin món desconegut! Gairebé no me'n recorde de quan vaig treure el cap per darrera vegada. Sempre em quedaré aquí. Deu fer fred a fora, tot deu ser ample i desguarnit".

2.- Crec, crec, crec... mentre veia com es feia la penombra dins l'habitació, pensava que no posaria oli a les potes de la gronxadora on seia des de feia una bona estona. Li agradaven els sorolls rítmics que li feien companyia. Per la mateixa raó tampoc no mataria el corcò que, des de feia uns dies, transformava en serradura la fusta polida del moble familiar, arrodonit i fidel. A través de la finestra bufava el vent, de forma caòtica, canviant d'intensitat i direcció, arrossegant branquetes i fulles. No trigaria gaire en nevar, no ...així que el vent s'aturés i els núvols es quedessen quietes. Aquell dia no surtiria; es quedaria llegint i escoltant el silenci íntimament orquestrat.

3.- Xep, xep, xep... cada petjada s'adaptava millor al seu respirar acompassat; cada sortida d'alè enviava una columna de fum cap a les muntanyes que envoltaven la vall; tot era blanc, tot menys el cel, d'un blau escandalós i sense taca. Era entretingut endevinar, sota aquells bolquers immaculats, els camins tantes vegades recorreguts; els "cossos" que amagaven aquelles formes gelades: aquella era la casa d'un seu amic, que no devia haver pogut sortir encara (la salut, l'edat...). El temps comptava d'un altra manera dins d'aquella vall. "A fora, pensava, tot deu ser diferent, aquí jo soc el primer en deixar la meua petjada damunt del fred. Aquí, si jo ho vull, la neu roman intacta, escalfant tot allò que té a sota, les plantes, les pedres... que ressuscitaran a la primavera amb un nou llustre, potser amb una nova forma. Aquí puc medir el meu temps amb les meues passes. Més enllà tot és diferent".

4.- Clac, clac, clac... l'hèlice de l'helicòpter feia un xivarri ensordidor; el pilot, però ja hi estava habituat i no li feia nosa. Havia sortit a cercar algú que s'havia perdut a la muntanya; la tempesta de neu devia haver-lo sorprès i feia dos dies que ningú no en sabia res. "Potser algú l'ha recollit. Encara que, qui deu viure en aquesta vall, en aquesta solitud i aquesta fredor? Allà veig algú que camina. Deu ser la persona que busque, perquè, si no, qui sortiria de casa amb aquest fred? Per què fer?"

ESQUÍ • EXCURSIONISMO
**PACO
 LLAN
 SOLA**
 CAMPINGS • AVENTURA

DESCOMPTE
 ESPECIAL

C. E. C.

Escalante, 7 i 9 - Tel. 964 20 12 38

Alloza, 50 - Tel. 964 21 49 17

CASTELLÓ

UN DIA DE MARXA

Per Ricardo Català

EXCURSIÓ ALFONDEGUILLA- ALFONDEGUILLA PER CANTALLOPS I LES VINYES.

Fa dos anys, a la VI Pujada a Peu en un Dia de Castelló a Sant Joan de Penyalgosa, vaig conèixer diversos excursionistes d'Alfondeguilla. Hem convidat a fer la "Volta al Terme", que tenia lloc el darrer dia de maig. Em vaig presentar a la sortida a les 5'45 del matí amb la motxilla plena de fruita, beguda i entrepans, per caminar amb ells fins les 13 hores; durant les 5 hores que els vaig acompanyar (ja que havia de tornar a casa sense acabar la prova) hem fet la impressió que es tractava d'una marxa que feien dura els mateixos participants (30 persones).

Aquest any vaig repetir, i la meua sorpresa va ser quan, a la sortida (a les 6 del matí), vaig veure més de 170 participants. Al llarg dels 34'5 km de recorregut hi ha quatre punts d'avitallament amb begudes isotòniques, aigua, fruita, fruits secs, etc. (és clar que, com ara anava més ben informat, la meua motxilla era més lleugera que el primer cop). Va ser un desastre, degut a la boira que va durar fins el migdia; en un moment o altre es va perdre aproximadament el 50% dels participants, entre ells molts veïns d'Alfondeguilla, i no

perquè el recorregut no estigués ben marcat (tot i que de vegades no hi havia sender), sino perquè la marxa es fa tan depressa que és difícil veure bé les plaquetes i els senyals que a tota hora indiquen el camí.

Malgrat tot la marxa fou un èxit. El termini per finalitzar la marxa acaba a les 16 hores, i a partir d'aleshores comença el dinar de germanor (va haver-hi paella i una samarreta per tots els participants).

Realment és una marxa molt dura, però el recorregut val la pena si hom es prepara una mica. Recordeu; és el darrer dissabte de maig.

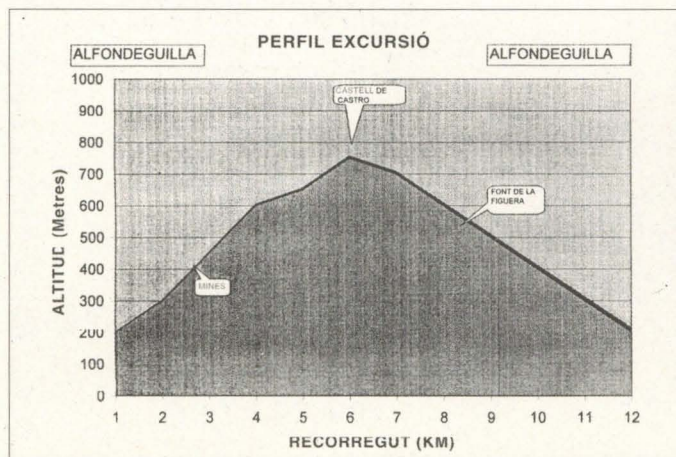
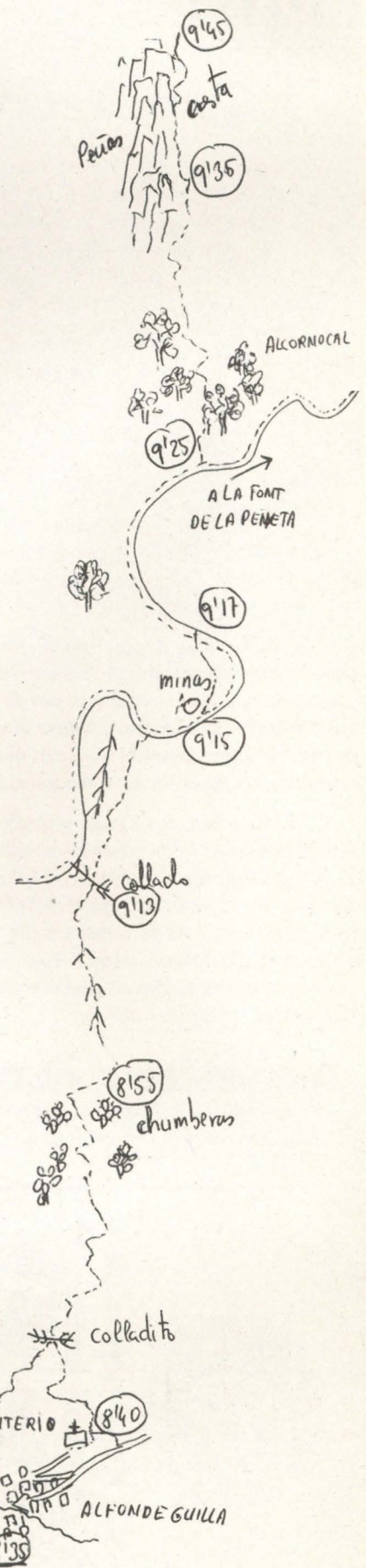
L'excursió que he presentat tot seguit no té res a veure amb aquesta prova. Es tracta d'una excursió preciosa perquè es té un poc de contacte amb la roca i, si es vol, sortint un poc del sender, es pot preparar per algun roquís.

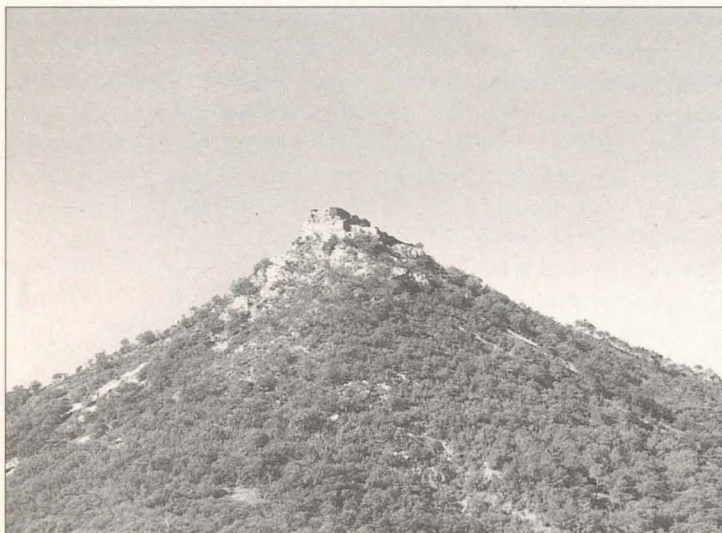
El temps efectiu de la marxa pot variar de tres hores i quart a quatre hores, però no l'hauríem de fer sense disposar almenys de cinc hores, perquè així podrem gaudir aturant-nos a tots les paratges per on passem.

TEMPS

PARCIAL	TOTAL
00.00'	00.00'

Sortim d'Alfondeguilla en direcció Est per trobar, a la sortida del poble i a mà esquerra, el cementiri; davant la seua porta i rode-

Panoràmica est del Castell

Foto: Ricardo Català

jant-lo passa una senda; l'agafarem per remuntar ràpidament un fals coll, on trobarem una senda a mà esquerra, que torna a baixar al poble; i un altra a la dreta, que va remuntant la muntanya. Agafarem aquesta.

00.08' 00.08'

A partir d'aquest petit coll anem pujant una bona estona, tot i que els pendents no són excessius, i amb vistes constants del poble; també travessarem una zona amb moltes figueres de pala, planta que no tornarem a veure en tot el recorregut. Un cop remuntada tota la costa, arribem a un altre coll, a la vessant oest, del qual hi ha una pista que puja del barranc del Forcall i arriba a la Font de la Penyeta. En lloc d'agafar aquesta pista, agafarem una senda a la dreta, que va en direcció nord, i, al cap d'uns dos o tres minuts ens torna a deixar a la mateixa pista anterior, davant d'una mina abandonada.

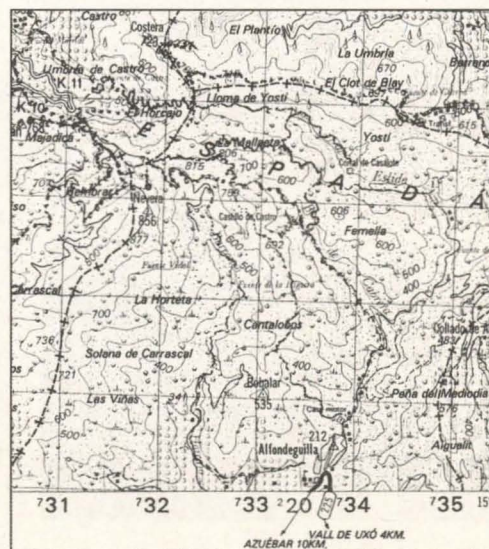
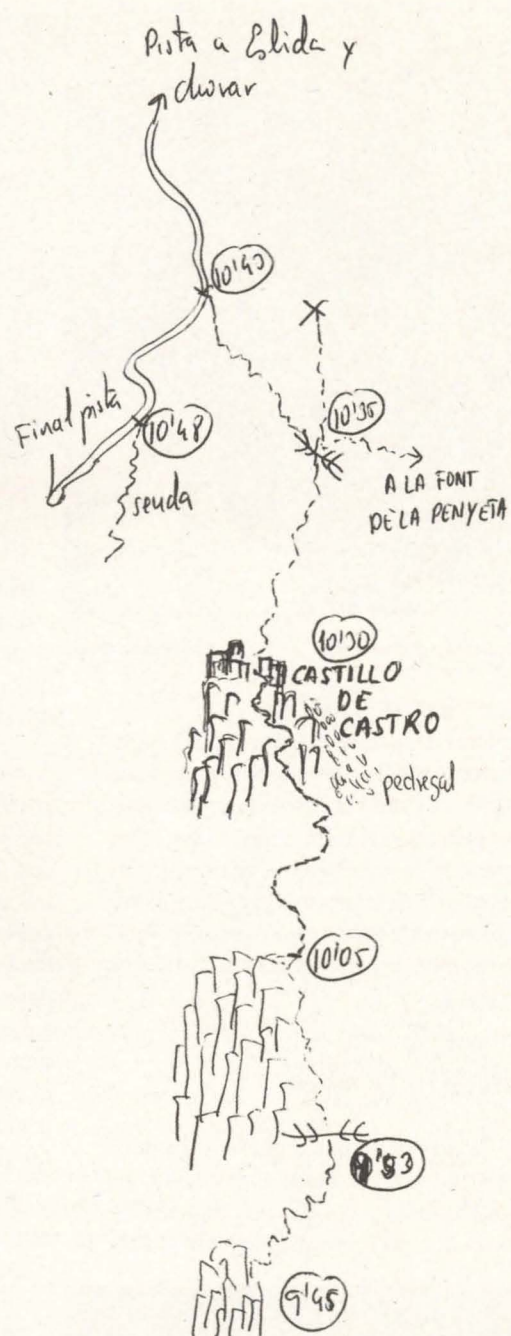
00.32' 00.40'

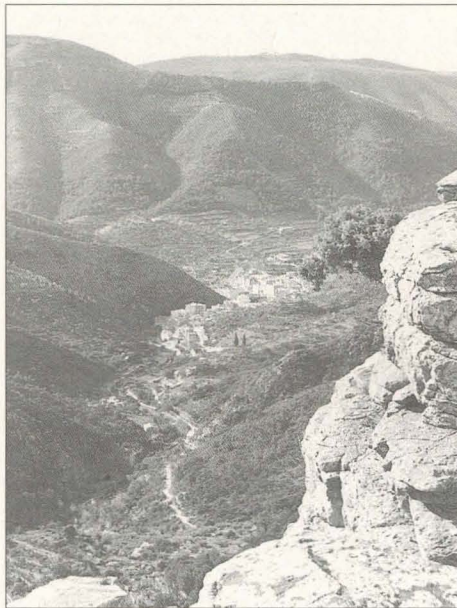
Vigileu si us acosteu al pou de la mina, ja que, com passa a altres lloc semblants, no té cap mena de protecció i una relliscada podria

Cap a la Mina

Foto: Ricardo Català

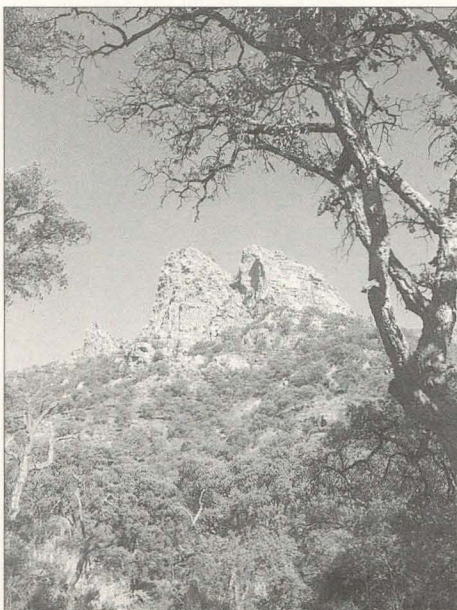
Panoràmica d'Alfondeguilla

Foto: Ricardo Català

ser fatal. A uns deu metres de la mina deixem la pista i agafem una senda a mà esquerra, que en uns altres dos minuts ens torna a la mateixa pista, que seguirem uns minuts, fins que, a la nostra esquerra, apareix la part rebaixada de la mateixa pista d'un metre aproximadament. Allà deixarem definitivament la pista per anar al castell per Cantallops.

00.10' 00.50'

A partir d'aquí creuarem un petit bosc de sureres, i anirem prenent contacte amb la roca, que pràcticament ja no deixarem fins que apleguem al cas-

Cantallops des de Les Vinyes

Foto: Ricardo Català

tell de Castro. Pujarem per una cresta a la qual ens podrem abocar de tant en tant per tal de gaudir de l'altura que anem guanyant.

00.20' 01.10'

Podrem recórrer sempre la cresta sense cap dificultat, i caminant per la dreta, per senders poc marcats però nets, degut a la gran quantitat de cabres que hi han pasturat. Ja a la fi de la primera cresta, tenim una baixada un poc accidentada però fàcil, que podem fer per diversos llocs, i que cadascú trobe el que considere més fàcil. Un cop baix al coll trobem una senda, que ja haurem vist anteriorment, que està poc marcada i torna a pujar a la penya immensa que dona pas al castell.

00.08' 01.18'

Aquesta pujada a la penya cadascú pot fer-la com vulga; el qui no vol grimpar segueix el sender, sempre resguardat de les roques, i amb l'únic inconvenient de les carrasques que hom pot trobar-hi. Pels més agosarats, des de baix podem remuntar la penya traslladant-nos cap a l'esquerra i grimpant enmig de les roques, cercant cadascú el grau de dificultat que desitge. Un cop al cim de la penya, convé acostar-se a la vora, per poder relaxar-se i gaudir de les vistes que ens ofereix.

També cal observar el castell, ja que el tenim davant; la cara sud sembla inaccessible (i algú encara assegurarà que li han pres el pèl i que no s'hi pot pujar de front); però això és del tot incert, tot i que sembla una paret de roca desfeta i amb molta dificultat.

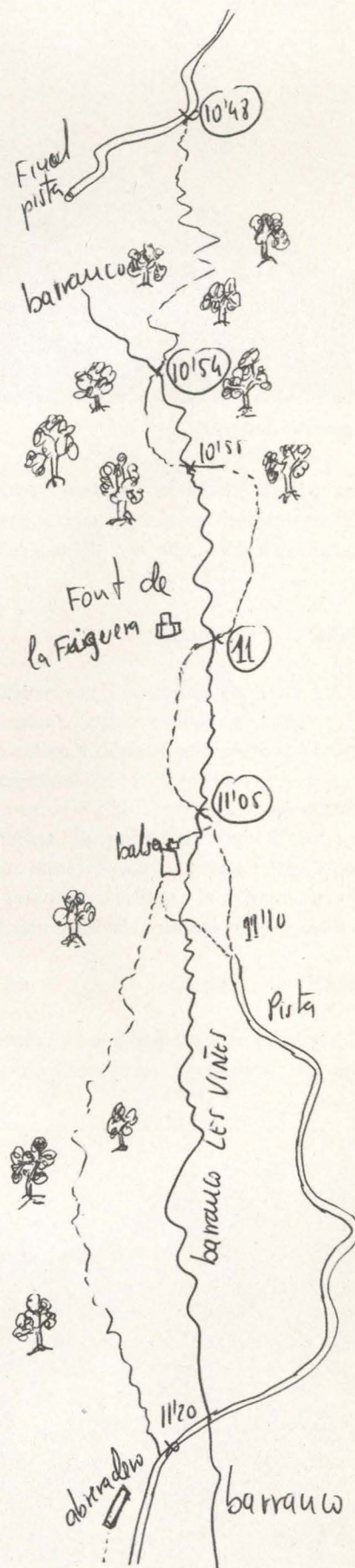
00.13' 01.31'

De ben cert que es pot pujar sense utilitzar ni tans sols una mà, tot i que ens podem ajudar en algun esglaó.

Veureu com a poc a poc aneu pujant fins que trobareu a la fi una mena d'escala que us portarà al mateix castell, on s'entra per una esclatxa entre la paret i la roca.

00.25' 01.56'

Després de descansar, de reposar energies, d'admirar el paisatge i pren-

dre les fotos indispensables, podrem començar la tornada per les Vinyes. Sortint del castell en direcció contrària a la de l'arribada, apleguem a un coll en uns sis minuts. A la dreta baixa una senda a la Font de la Penyeta, que es troba al barranc de Castro o de Cabrera. No hem d'agafar aquest sender, perquè anirem cap a l'esquerra, per un sender (que al remat serà un pedregal) que ens durà a una pista en 8 min.

00.13' **02.09'**

Aquest tram des del castell a la pista coincideix amb un tram de l'excursió que va descriure Paco Navarro en un número de la nostra revista (Alfondeguilla-Xóvar). Un cop a la pista, anirem en direcció esquerra, baixant uns 5 min., i haurem de vigilar molt, perquè, en haver trascorregut aquest temps i en voltar una corba a la dreta, trobarem un sender a l'esquerra de la pista, al començament molt imprécís i amb molta inclinació al seu primer tram. En cosa de 6 min. trobarem el començament del barranc de les Vinyes o del Forcall, que creuarem dos o tres cops. Ens trobarem al bell mig d'un bosc de sureres i caminarem pel seu marge esquerre, fins que el tornarem a travessar just on es troba la Font de la Figuera.

00.17' **02.26'**

Aquesta és una excursió en la qual ens hem d'abastir d'aigua des de la sortida, ja que, sobretot als mesos de l'estiu, és possible que no trobem aigua ni a aquesta font ni a tot el recorregut. 5 min. més avall trobarem, a la dreta del barranc, una petita bassa on la majoria de les vegades podrem trobar aigua.

En aquest punt tenim dues opcions: si seguim la senda pel marge esquerre del barranc en lloc d'entrar a la bassa trobarem de seguida una pista, que haurem de seguir fins al remat; però si entrem a la bassa, trobarem un sender bastant més llarg que, pel marge dret del barranc, torna a enllaçar amb la pista uns 20 min. més avall.

00.20' **02.46'**

Un cop a la pista, no més cal que la seguim cap al sud i baixant. Al cap d'uns 12 min. trobem un bifurcació a l'esquerra i la deixarem (va a les mines que hem assenyalat anteriorment); més endavant tornem a trobar tres camins cap a la dreta que creuen el barranc (tampoc no n'agafarem cap). Seguirem sempre la mateixa direcció fins que trobarem la carretera Azuébar-Alfondeguilla, en un dels seus vells trams a la vora d'un pont.

00.30' **03.16'**

Si hi anem amb dos cotxes, podem deixar-ne un en aquest punt abans de començar l'excursió (som a uns 2 km. d'Alfondeguilla en la direcció d'Azuébar, a una corba tancada amb un pont). Tanmateix també podem arribar fàcilment a Alfondeguilla des d'aquest punt i sense xafar asfalt. Tot i que no apareix al croquis, us ho indicaré.

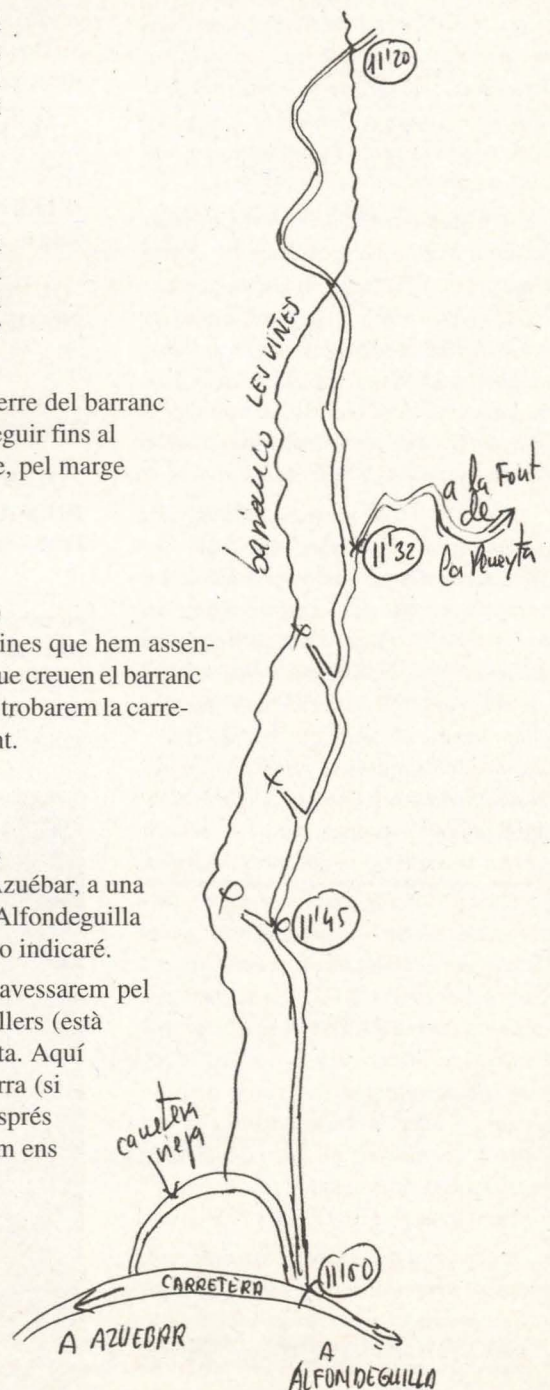
A la nostra esquerra trobarem una caseta i un hort de tarongers, que travessarem pel ribàs o mur del bancal. En front se travessa cap a la dreta un hort d'ametllers (està marcat), per continuar per senda fins una pista que ens apropa a una caseta. Aquí agafarem la direcció de la dreta per entrar tot seguit a la pista de l'esquerra (si girarem a la dreta en aquest punt tornariem un altre cop a la carretera); després un sender ens duu a la part més alta del poble, al poliesportiu. Aquest tram ens costarà uns 25 min. Ja només haurem de localitzar el cotxe al poble.

* * * * *
* * * * *
* * *

Grup d'excursionistes a Cantallops

Foto: Ricardo Català

PERSONATGE ESTEL·LAR

PACO FOIX

L'estiu és temps de trobar-se amb els amics, però de vegades cal que fem ús d'excuses per "quedar" i passar unes hores junt amb eixes persones que, potser viuen lluny de nosaltres, però en realitat estan molt a prop.

Una cosa semblant ens va passar quan, a la primera reunió per preparar aquesta revista, el Consell de Redacció va decidir per unanimitat fer una entrevista a Paco Foix. I ho dic, perquè tots vam dir "anirem a sopar a Benicarló". Aquesta entrevista ens venia bé per retrobar-nos amb un amic i, com no, fer festa...

Vam quedar amb Paco a les 8 de la vesprada a la Batreta, com sempre.. Era a finals de juliol i estava prevista una nit de lluna plena vora la mar. Però, per eixes coses de l'estiu, tot estava negre, ni lluna, ni un estel; sols trons, llamps i aigua, molta aigua. Va ploure durant hores, com fèia temps que no véiem ploure. Però nosaltres anàvem per feina....

Paco ens havia portat a un lloc vora platja, on només entrar l'olor ja alimentava. L'ambient de la taula estava molt animat i recorde que la primera pregunta va ser: " - Paco, cal que demanem quelcom ? ", i la resposta " No, ací està tot encomanat ". Així és Paco, efectiu i contundent; tot estava programat. Efectivament va ser un bon principi, tant per al sopar com per a l'entrevista. Tots volien fer-li alguna pregunta, però l'entrevista formal es va deixar per després del sopar.

Parant l'orella, sense entrar en conversa, t'adonaves de quins eren els punts de referència obligada en aquella taula... " els boscs de roures ", " la variant per anar del Portell a Castellfort ", " l'última excursió pel Matarranya ", " l'aplec excursionista que aquest any es celebra a Sant Cugat ", " si hi ha o no catxull a Benicarló ", " perquè els hi diuen cadufers " i encara algú va preguntar per la frase " que no ens la fotran a nosaltres ? ".

La crònica del sopar podria ser molt extensa, perquè l'animació augmentava segons anava passant el vinet, els entrants, l'arròs...Per això es va fer un punt i a part. I ara comença l'entrevista.

- DÉS DE QUAN T'AGRADA ANAR PER LA MUNTANYA ?

Vaig començar al col·legi fent excursions per les rodalies del terme de Benicarló, per Penyíscola i Càlig. Després m'ho vaig deixar i uns quinze anys després, un dia de pluja a l'ermita de Sant Antoni, vaig trobar Guillermo Coll i uns amics que també anaven d'excursió. A partir d'aquell moment vaig tornar a practicar regularment l'excursionisme.

- QUINES ZONES T'ESTIMES MÉS DE VISITAR ?

Sobretot el Baix Aragó on sento unes sensacions molt bones. Potser conega millor Fredes i els Ports, que també m'agraden molt. Darrerament estic anant més pel Portell, Cantavella i Tronchón. També Albarracín. En general m'agrada Terol.

- T'AGRADA MÉS ANAR SOL O EN GRUP ?

Indistintament perquè crec que cada cosa és apropiada al seu moment.

- QUINS AVANTATGES LI VEUS AL SENDERISME ?

Creo que l'excursionisme és una combinació d'esport, cultura i convivència. Per tant hi ha avantatges en els tres camps.

- QUINES MILLORES INTRODUIRIES A LA PRÀCTICA DEL SENDERISME ?

Soc partidari de no fer massa marques en senyalitzar els camins. Jo limitaria les marques als GR's, els quals els consideraria com eixos fonamentals als que podria referir-se la xarxa de PR's. Crec que és suficient difondre la informació mitjançant

topogüies i que cadascú aprofundesca ell mateix amb l'ajut de plànols i coneixement de la muntanya.

- COM VAS ENTRAR A FORMAR PART DEL CEC ?

Un dia de pluja em vaig trobar l'amic Guillermo Coll i Galvez a l'ermita de Sant Antoni a la serra d'Irta. Va ser ell qui em va reintroduir a l'excursionisme i qui em va captar pel C.E.C.

- QUÈ MILLORARIES AL CEC ?

Faria una bona programació, coherent i no massa nombrosa d'activitats excursionistes i culturals. Obriria altres seccions, com la de bicicleta, sempre que hi haja gent que es vulga encarregar amb responsabilitat.

Respecte a la poca participació de joves, crec que és una problemàtica generacional, que es repeteix sempre. Des dels 14 anys fins els trenta i tants, sol haver una època de carència.

Creo que es un procés mental que evoluciona junt amb l'edat.

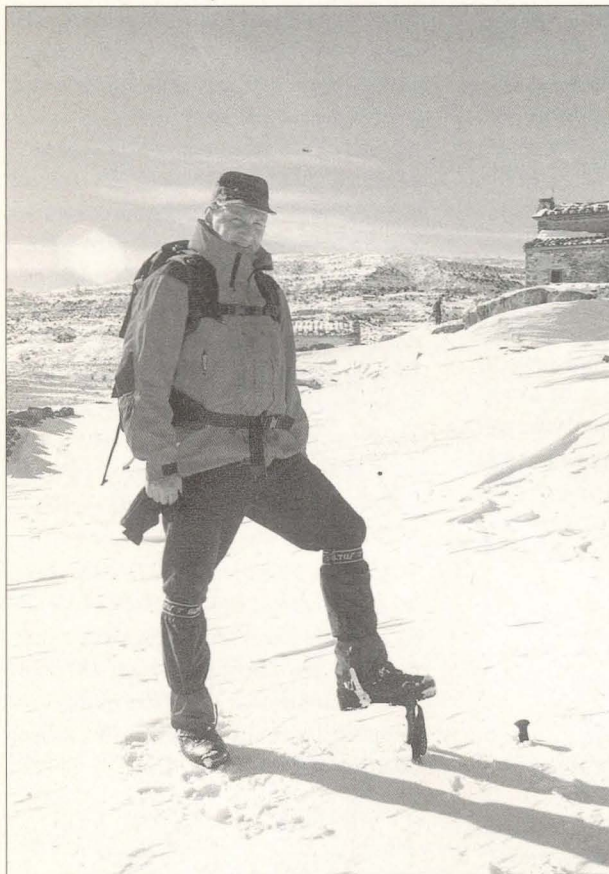
- QUÈ VEUS I QUE SENS QUAN CAMINES ?

Veig la natura, la història, els costums, la terra, etc, i en general gaudisc de moltes sensacions positives. En la meua opinió, l'essència de l'excursionisme es CAMINAR VEIENT, perquè aquesta dualitat, a l'hora de l'excursió, ha de ser inseparable, tant en el temps com en l'espai, per a transformar-se en un concepte únic.

- A QUINS CENTRES O CLUBS PERTANYS ?

Sóc soci del C.E.C. i de la Penya Setrill

de Benicarló on, junt amb Carles Escura, organitze algunes excursions. També mantinc molt bona relació amb el Club Muntanyenc Sant Cugat del Vallés, organitzadors de la propera edició de l'Aplec Excursionista dels Països Catalans.

- COM T'AGRADEN LES EXCURSIONS ?

Per a mi, l'excursió ideal és la de cap de setmana (dissabte i diumenge). En conjunt ha de ser llarga (dins d'uns límits raonables), carregant sobretot el primer dia, i malgrat estar organitzada, no ho ha de parèixer. També de tant en tant cal dor-

mir a terra per tal de "purificar-se". Passat el temps, les excursions que han estat difícils són les que més es recorden.

- QUÈ PENSES DE LES PROVES ESPORTIVES ANOMENADES CARRERES DE MUNTANYA ?

Em semblen bé, perquè es tracta d'una modalitat esportiva més; però per a mi no te massa a veure amb l'excursionisme, que és una altra cosa.

- TU HAS SEGUT GUIA DE MOLTES EXCURSIONS, QUINES SATISFACCIONS HI TROBES ?

Fer un servei als companys i al Centre és sempre una satisfacció,

encara que de vegades no surten les coses com vols i t'enfades un poc, però és natural.

- AL CEC HAURÀS CONEGUT MOLTA GENT, ALGÚN RECORD ESPECIAL?

Si, tinc molts i molt bons records; també he conegut molta gent i he fet amics i companys, però voldria fer esment en particular d'En Josep Antoni Martí i Clarós que em va transmetre l'esperit de la muntanya i de N'Arturo Baltanàs Rubio amb qui tants i tan bons dies d'excursió he passat. També estan en el record els

amics Ismael, Elena i Vicent que ja no estam amb nosaltres.

- A BANDA DE LA MUNTANYA, QUINES SÓN LES TEUES AFICCIONS ?

Bé, en primer lloc la natació, tan en piscina a l'hivern com a mar oberta a l'estiu, és un plaer nadar al port de Benicarló els dies de juliol i agost a partir de les vuit de la tarda i sobretot l'excursió que una o dues voltes a l'any fem a les Illes Columbretes. També m'agrada la bicicleta de muntanya però amb roda mixta i sense anar a fons, més bé per passejar, limitant el recorregut a 40 o 50 km., sempre per les comarques del Baix Maestrat i/o del Montsià. Abans vaig practicar el frontó i el tenis.

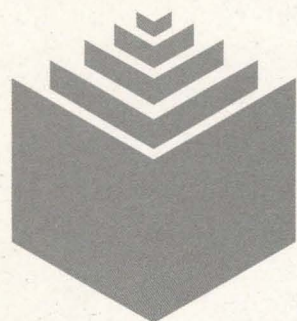
M'agrada veure cine i llegir un poc, sobretot allò que té relació amb la nostra terra i els nostres costums. Crec que és un bon complement a l'excursionisme.

- QUAN DE TEMPS PENSES SEGUIR CAMINANT?

Home, no tinc intenció de deixar-ho. Voldria seguir la pràctica activa de l'excursionisme per molts anys, amb tot el que això de bò representa. És un desig que formule tan per mi com per tots aquells que ens hem conegut aquests darrers anys al voltant del C.E.C. Una abraçada per a tots.

Com veiem, hem pogut acabar la tasca que teníem prevista. Després ja tan sols ens va quedar fer el café i acomiadar-nos. I tenint ben present la cordialitat i la paciència del nostre Paco i amb permís de l'aigua, vam fer el camí de tornada... i no direm l'hora.

ROSA GARCIA
ENRIC FORCADA

faristol

LLIBRES

*Per a la nostra terra,
llibres en la nostra llengua*

Plaça Cardona Vives, 5 - Tel. i Fax 964 23 96 14 - 12001 CASTELLÓ

AVUI PARLA...

CAMINS DE PEDRA

Per Joan Carles Figàs

A MANERA D'INTRODUCCIÓ

Si hi ha un element antròpic caracteritzador del paisatge de les comarques interiors castellonenques, aquest és, sense dubte, les construccions de pedra en sec. Construccions fruit d'un treball anònim, aixecades utilitzant com a matèria primera la pedra que ha estat extreta per a poder conrear unes terres fonamentalment calcàries i de escassa impermeabilitat, que dificulten en gran mesura el desenvolupament de l'agricultura. Algunes d'aquestes obres tenen com a finalitat, precisament, protegir els conreus i facilitar-hi l'accès, constituint un magnífic exemple d'aprofitament dels recursos disponibles.

Una modalitat la constitueixen les **parets** que impedeixen l'accés dels ramats a les terres conreades. Construïdes als límits de les propietats, delimiten els espais destinats al trànsit ramader, **vies pecuàries**, dibuixant en el paisatge els camins de pedra que tant ens impressionen durant les nostres passejades per les comarques de l'interior castellonenc, especialment els Ports i L'Alt Maestrat degut a la seua amplària i bon estat de conservació en aquesta zona.

Coneguem, doncs, un poc més sobre aquests dos elements tan lligats a la història i l'economia de les nostres terres.

LES VIES PECUÀRIES

Definició

Podem definir-les, utilitzant la definició que dóna la Llei de Vies Pecuàries, com "els béns de domini públic destinats principalment al tràfic de ramats". A les nostres comarques reben diferents noms, com **assagadors**, **veredes**, **carrerasses**, **cordells** o **lligallos**, entre d'altres. No obstant això, l'article

271 del Codi Civil estableix una classificació oficial en funció de la seua amplària. Tenim així "**cañadas**", que no podran excedir de 75.22 m., "**cordeles**", amb un màxim de 37.61 m., "**veredas**", amb una amplària màxima de 20.89 m. i "**coladas**", d'amplària variable.

Les vies pecuàries es caracteritzen per un traçat esquerp (per llomes, carenes, vessant, divisòries de terme, rambles i barrancs), i alhora bàsicament rectilini. Això dóna com a resultat trams amb forts pendents (penseu en el tram que puja del coll d'Ares a la mola de Vilà) i, en conseqüència, un ús exclusiu per al trànsit ramader en gran part del seu recorregut. No obstant això, alguns trams de traçat més suau són utilitzats com a vies de comunicació; la carretera de Vilafranca a Castellfort o el camí rural a La Llacoja en són exemples.

UN POC D'HISTÒRIA

Els romans ja utilitzaren camins amb una finalitat pecuària, però fou amb la creació del Regne de València i el consegüent repoblament catalanoaragonès quan aquestes vies es consolidaren plenament. El control i vigilància de les mateixes depenia directament de la Corona, a diferència de Castella, on era la Mesta l'encarregada d'aquests afers.

Després del matrimoni entre Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella, hi hagué una implantació teòrica de l'organització de la Mesta en terres valencianes, si bé en la pràctica no fou adoptada fins a finals del segle XVIII. Posteriorment, en 1838, es crea la "Asociación

General de Ganaderos del Reino", que asumí totes les competències de la Mesta, i, per tant, les referents a les vies pecuàries. El període de vigència d'aquest organisme (1838-1931)

coincideix amb l'etapa en què es produïren més abusos d'ocupació i expropiació amb finalitats agrícoles, sobretot a les zones de regadiu.

Amb la proclamació de la II República, es creà la "Direcció General de Agricultura". Aquest ens, i durant la posterior etapa franquista l'ICONA, redactaren tota una sèrie de Reglamentacions i Lleis. Amb l'entrada en vigor de la Constitució Espanyola de 1978, l'Estat es reservava el dret a legislar sobre la matèria, mentre que la conservació, millora, vigilància, explotació i administració eren susceptibles de ser transferides a les Comunitats Autònomes.

Cal dir, finalment, que la normativa legal en vigor és la Llei 22/1974, de 27 de juny, de Vies Pecuàries, desenvolupada posteriorment pel Decret 2876/78, de 3 de novembre, Reglament de Vies Pecuàries per a l'aplicació de la llei abans esmentada.

DELIMITACIÓ DE LES VIES PECUÀRIES

El procediment per a delimitar la zona dedicada al trànsit del ramat es realitzava mitjançant la utilització de senyals sobre el propi terreny o **fites**.

Les fites adopten distintes formes, essent la més característica en les nostres comarques una incisió en forma de creu sobre pedra ferma, assenyalant normalment un dels marges de la via. Aquestes creus es gravaven sobre roques fermes, a ser possible arreserades, sobre troncs d'arbres considerables, o bé sobre construccions com neveres, forns de

Assagador del Mas de Pau (Castellfort)

Foto: Empar Sánchez

calç o parets de masos, que encara avui podem observar. Quan apareixia una única creu, s'entenia que la via circulava simplement per eixa posició; una creu i contracreu desviada cap a esquerra o dreta, indicava la direcció respectiva que prendria la via en eixe punt. La distància entre fites era variable en funció del traçat de la via, sent les més freqüents 200 i 60 metres.

Com podreu observar, el mètode utilitzat per a la senyalització dels GRs, PRs i SLs s'hi assembla força.

INSTAL·LACIONS ANEXES

Tenint en compte que el trànsit del ramat podia durar dies o setmanes (pensem en la transhumància des de la costa a les pastures de la serra de Gúdar i a l'inversa), resulta indispensable l'existència d'àrees i instal·lacions destinades a mantenir-lo en bones condicions durant el trajecte.

Així, trobem llocs d'eixamplament de les vies on tenia lloc el descans dels ramats transhumants. Coneguts per diversos noms ("amplius", "emprius", "assetés", "descansaderos", o "sesteros"), sovint coincideixen amb meandres fluvials o bé es troben prop d'alguna font, pou o aljub, solucionant així la qüestió del beuratge del bestiar.

Per un altra banda, podem trobar llocs destinats a aixoplugar els ramats de les inclemències metereològiques que es denominen "mallades", nom molt familiar per a tots els qui estem vinculats al C.E.C. Tanmateix, l'escassa pluviometria i nivometria de les comar-

ques castellenques fan que el seu nombre siga escàs, utilitzant-se freqüentment abrics naturals o coves; no obstant això, sí que troben nombrosos i més barraques de pedra que podien acollir el ramat en un moment donat.

LES PARETS DE LES VIES PECUÀRIES

Com apuntava en la introducció, les parets de les vies pecuàries no tenen altra finalitat que la d'impedir l'accés del ramat a les propietats dels particulars, especialment als conreus. Les successives tanques a tots dos costats de la via acaben per donar a aquesta la seua característica forma de canal, com podem observar en comarques com el Maestrat i Els Ports, on les parets presenten un estat de conservació prou acceptable en l'actualitat, perllongant-se algunes d'elles durant quilòmetres.

Cada tipus de paret exigeix una tècnica adequada a cada cas, tenint en compte també les diverses maneres locals de treballar la pedra i la tècnica

personal de cada m e s t r e aparellador. Es necessita un coneixement íntim i profund del material (forma, volum, pes i qualitat de les pedres) i un sentit

Paret coronada "A Rastell" Assagador del Corral R016 (El Portell)

Foto: Empar Sánchez

clar i instintiu de la relació de plens i buits que la successiva col·locació de les pedres va creant. No obstant això, algunes pedres havien de ser retocades, utilitzant-se per a tal fi un martell o maceta amb l'escarpe, o simplement la piqueta.

Generalment, les pedres més grans, o **pedrots**, constitueixen l'element bàsic de la paret; de vegades s'utilitzen les **traves**, pedres allargades i de forma quasi rectangular que s'intercalen en sentit perpendicular amb la finalitat de travar millor els pedrots, proporcionant així a la paret una major consistència. Les pedres més planes es reservaven per a executar el **coronament** de la paret. Quan es disposava de molta quantitat de pedra, hom construïa dues parets **foreres** paral·leles que s'omplien amb **rebles** de pedres més menudes, rematant-se la paret amb gran quantitat de pedres molt menudes provinents de la neteja final dels camps, el **fato**.

En el tipus de paret que ens ocupa, hom estalvia els rebles, i per tant les pedres queden més soltes. Això fa que queden uns petits forats per on passa l'aire, aconseguint-se així una major resistència contra les fortes ventades que sovintegen aquestes contrades. Cal assenyalar també que a les comarques del nord sovint les parets es coronen a **rastell**, punxegut i amb pedres planes grans i arestades que reforcen l'efecte dissuasori per al ramat.

Font de la Penella (Ares del Maestrat)

Foto: Empar Sánchez

ELEMENTS CONSTRUCTIUS REL-LACIONATS

Existeix la lògica necessitat d'efectuar obertures a les parets per diferents motius. Així, s'obren xicotetes obertures amb llinda a les parets, **passadores**, per tal que el bestiar pugui passar d'un clos a un altre.

En les connexions de vies pecuàries o en els accessos als corrals, hom sol practicar un forat d'accés, **portell o portellada**, que es tanca amb una porta normalment de fusta i en la que podem distingir distints elements. Generalment, la porta està formada per dues **barres**, normalment de fusta, perpendiculars al sòl: la **mestra**, que és la que gira sobre el seu eix, i la **batedora**, que és la que està subjecta per l'**anella** i permet l'accés. Amb dues barres estan unides pels **barrots**, també de fusta. Altres elements són el **golfo**, peça de pedra o fusta que permet que s'obrega i es tanque la porta en introduir-se una petita peça sobresurtint de la part superior de la barra mestra, (**piu**), i la **polleguera**, peça de pedra amb un ull en la qual entra i recolza el piu de la part inferior de la barra mestra, permetent el gir de la mateixa.

A MANERA DE CONCLUSIÓ...

En uns moments de franca regressió de les activitats agrícoles i ramaderes, potser estiguem assistint als últims moviments transhumants, cada volta més escassos per l'esmentada crisi de l'activitat ramadera i per la utilització cada vegada més freqüent del transport

rodar per al trasllat dels ramats. Recau en els propis ramaders el vetllar per les vies pecuàries, ja que les administracions sovint, malauradament, es desentenen de les obligacions que per llei els hi pertoquen. Em consta que l'any 1995 es constituí a les nostres terres el Lligallo General de Pastors per a defensar millor els seus drets centenaris. Esperem que assolisquen els seus objectius.

Però també en nosaltres, els excursionistes, per la doble vessant de camí públic i alhora element del nostre patrimoni històric que tenen les vies pecuàries, recau part d'aquesta responsabilitat. Les vies pecuàries, assagadors com normalment les anomenem, ofereixen a l'excursionista la possibilitat de conèixer millor les nostres comarques interiors, on la ramaderia fou en el seu moment el motor econòmic de la zona i generador d'altres activitats, acostant-nos d'una manera engrescadora a la seua història i als seus paratges naturals, on la mà de l'home encara no és massa agressiva.

Paga la pena, doncs, que ens hi inte-

ressem. De nosaltres també depen el fer d'uns camins condemnats a l'oblit, camins de futur per a l'excursionisme.

BIBLIOGRAFIA

Per l'elaboració de l'article, a banda d'algunes anotacions i reflexions personals, he utilitzat dos magnífics treballs, la lectura dels quals us recomane de bon grat si esteu interessats en el tema. Són aquests:

- *"La ganadería en el norte del País Valenciano"*. Emilio M. Obiol Menoro. Publicacions de l'Ajuntament de Castelló, 1988.

- *"Arquitectura rural i primitiva en secà"*, in *"Temes d'Etnografia Valenciana"*, volum I. Miguel García Lisón i Artur Zaragoza Catalán. Institució Alfons el Magnànim, 1983.

Portella. Rodalies de la Llucova (Morella)

Foto: Empar Sánchez

OPTICA MAYOR

• Més de 140 establiments a tota Espanya •

C/ Major, 16 - CASTELLÓ

• Tel. 964 23 53 12

PREUS
ESPECIALS
ALS SOCIS DEL
C.E.C.

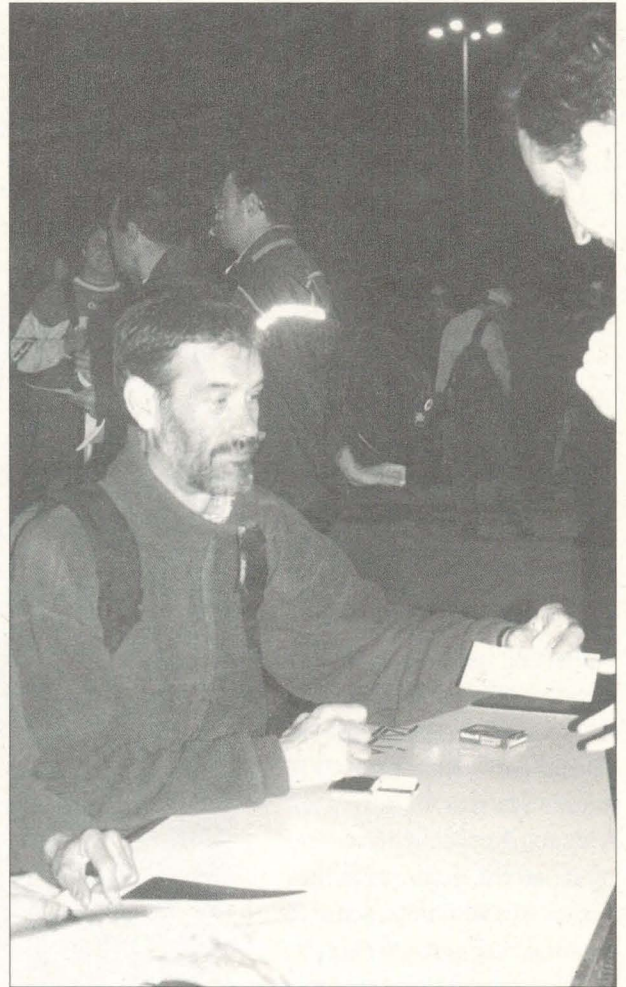
A ISMAEL, QUE VA FORMAR PART DE "L'ESTEL"

PER DOLORS USÓ

*Defugint la grisor
Et vas omplir de verd:
Mans verdes,
Cor verd,
Anima blava de llum i de vent.
Un bateg remorós
Assenyalava el silenci del teu pas
Que s'obria, xiuxiuguejant,
Com uns ulls verds,
Cap als cims i les valls;
Que s'endinsava,
Com un cor verd,
Als boscos i als avencs.*

*Callaves.
Amb la grisor dels arbres,
Els teus plecs i els teus nussos
(petits detalls!)
eren plens de molsa i de verd.*

*Imperceptiblement,
Amb la grisor dels arbres t'allunyaves,
Ja no hi ets;
Però el verd que vessa del teu cor,
De la teua ànima blava,
S'ha enfonçat a la terra,
S'ha enlairat amb el vent
Remorós de bategs,
I ens envolta en silenci transparent,
Com un xic de rosada
D'un ble dels teus cabells.*

ISMAEL

MATERIAL D'ARXIU

DES DE L'ARXIU

EL C.E.C. i la SEUA RELACIÓ AMB LA FUNDACIÓ HUGUET (PRIMERA PART)

Per Miquel-Angel Andrés Beltran

Per tothom és conegut l'esforç i el compromís que assumí el Centre Excursionista de Castelló durant la dècada dels seixanta i setanta per defensar i promoure la llengua i cultura pròpies del País Valencià. Aquest esforç es manifestà de nombroses maneres: organitzant cursos de català, publicant revistes i treballs, contactant amb editorials per difondre llibres, muntant parades de llibres, organitzant conferències, impulsant la campanya pro "Litúrgia en Llengua Vernacla", etc. Cal tenir present, però, que moltes d'aquestes activitats, sense el suport de la Fundació Huguet, no hagueren pogut realitzar-se o, almenys, no hagueren assolit tanta qualitat.

Ni que siga molt breument hem de recordar, però, dos fets fonamentals: la relació de Gaetà Huguet i Segarra amb l'excursionisme, i l'esperit de la Fundació Huguet. Als anys trenta Gaetà Huguet i Segarra participà activament en la creació del Centre Excursionista Castellonenc¹, demostrant així el seu interès envers aquesta activitat. A més, la Fundació que instituí, tenia (i té) com a objectiu prioritari la defensa i promoció de la nostra cultura.

La primera relació, encara que seria més adient parlar del primer contacte entre el Centre Excursionista de

Castelló i la futura Fundació Huguet, fou amb motiu de la III Acampada del Regne de València. Aquesta acampada, organitzada per la nostra entitat a la zona de la Bartola del 8 al 10 d'abril de 1961, fou, si fem cas de les nombroses cartes i felicitacions que en conservem, un gran èxit, però suposà per a la nostra entitat unes despeses fortíssimes:

"El jefe de la Acampada da cuenta de los gastos habidos, los cuales

*que se dedique a fomentar el ASPECTO CULTURAL, con monografías, exposiciones, etc., prometiéndolo que los futuros organizadores de las acampadas regionales, podrán contar con este apoyo para los gastos de las monografías del lugar de la acampada."*²

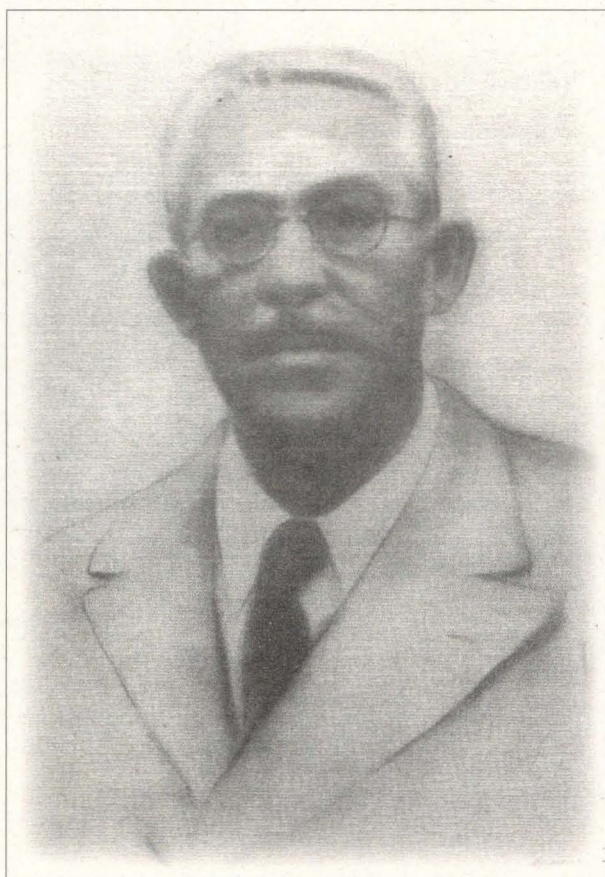
Tot i que parlen d'una persona em sembla evident que es tractava de la Fundació Huguet, però som al mes d'abril de 1961 i aquesta encara trigaria uns mesos a estar definitivament i legal constituïda. Imagine per tant que a un acte on es trobaven representants de les autoritats polítiques i esportives del moment preferirien actuar amb certa cautela.

Uns mesos més tard el que hom havia comentat a la Bartola té els seus fruits i el Centre Excursionista d'Alzira, organitzador de la IV Acampada del Regne, vol ampliar la informació sobre un possible patrocinador. Per aquest motiu escriuen una carta al president del C.E.C.:

*"Amigo Peris: Estando ya preparando y estudiando los múltiples problemas (sic) de la próxima Acampada del Reino, que Vd. más que nadie sabe lo cuantiosos que son, le ruego me informen con todo detalle de la posible subvención de la monografía de dicha Acampada [...]"*³

Com la contestació no els arribava i els excursionistes d'Alzira volien assegurar detalls tronaren a escriure a Miquel Peris el 8 de novembre de 1961. Dies més tard, Ferran Sanchis, els clarificà la situació:

"Hem de dir-te que la 'Fundació Gaetà Huguet i Segarra', no està

GAETÀ HUGUET SEGARRA. Dibuix al carbó fet l'any 1964 a partir d'una fotografia, signat per Armando Ramón (Arxiu Fundació Huguet).

ascienden a una cifra global de 25.000 pesetas. Como los ingresos obtenidos suman 13.000, existe un déficit notable; no obstante el C.E.C. presenta el saldo a cero, merced al apoyo de una persona cuyo nombre no cree preciso señalar [...] que el mecenazgo que les cubre saldará el déficit; INDICA QUE DE EL PODRA DISFRUTAR EL EXCURSIONISMO REGIONAL VALENCIANO, siempre

*encara constituïda; però tal vegada, podria fer-se quelcom en el vostre profit si als components de la Fundació els paregués bé [...]. En quant al contingut en llengua Valenciana, no volem que ho siga en exclusiva, els exclusivismes, siguen del caràcter que es vulga, no ens agraden”.*⁴

Aquesta carta és especialment important per diferents motius. Per una part ens soluciona la qüestió de si es tractava d'una persona o d'una institució la qui estava disposada a recolzar l'excursionisme valencià. A més, pel fet de no entrar en detalls sobre el que és la Fundació Huguet, hem de suposar que certs excursionistes valencians, i nos sols els directament implicats, n'estaven més o menys al corrent. Finalment el tarannà democràtic i tolerant de les persones que formaven -o millor dit formarien part de la Fundació (Emili Beüt i Belenguer, Miquel Peris i Segarra i Ferran Sanchis i Cardona, entre d'altres) en uns moments on la intolerància era el que dominava el si de les institucions oficials, això ningú no pot posar-ho en dubte.

A l'arxiu del Centre no guardem cap nota més sobre sol·licituds i ajudes de la Fundació Huguet, a altres Centres Excursionistes i sols podem parlar de la relació amb nosaltres. Com a curiositat hem d'indicar que tenim un "Saluda" del Rat Penat dirigit al president de la Fundació Huguet l'any 1962, la qual cosa demostra com aquesta institució, des dels seus orígens, estigué recolzant diferents entitats valencianistes:

“Joan Segura de Lago, President de lo Rat Penat, Saluda, al President

de la Fundació GAETA HUGUET I SEGARRA, i es complau comunicar-li la satisfacció d'aquesta societat, per haver atorgat un premi, per als propers Jocs Florals”.

Qualsevol que repasse la documentació del Centre trobarà, amb data 30 de desembre de 1961, una instància dirigida a la “Fundació Benèfica

GAETÀ HUGUET BREVA. Fotografia procedent del llibre de José Ribelles Comín. Intereses económicos, agrícolas, industriales y mercantiles de Castellón, editat a Barcelona l'any 1905 (Arxiu Fundació Huguet).

Social de Don Cayetano Huguet Brevà”. Aquesta instància té el seu origen en un anunci de premsa del diari “Mediterráneo” de novembre de 1961 segons el qual el “Patronato de la Fundación de Beneficencia Don Cayetano Huguet Brevà ha de premiar en el mes de de enero próximo venidero, con dos mil pesetas, a quien más se distinga en obras de educación físico-infantil o cultural benéfica durante el corriente año 1961 [...]”.

En el context que estem analitzant aquest escrit pot provocar (almenys a mi m'ho provocà) un cert desconcert. Estaven referint-se a la Fundació instituïda per Gaetà Huguet i Segarra o, per contra, hi havia també una Fundació anterior instituïda pel seu pare?; a finals de 1961, estava ja constituïda la que coneixem com a Fundació Huguet?; per què la instància està escrita en castellà?; si destacats membres del C.E.C. ho eren també de la Fundació, com afirmen a la instància que s'havien assabentat per la premsa?. Una conversa amb Vicent Pitarch, potser l'única persona que ha estat membre de les dues institucions, aclarí el meu dubte.

El gran mecenes i valencianista, Gaetà Huguet i Brevà (1848-1926) deixà establert al seu testament la voluntat de crear una Fundació encarregada de dotar quatre premis corresponents a cadascun dels ideals que més estimà al llarg de la seua vida. Aquestos, segons assenyalava el testament, foren: l'amor d Déu, l'amor a la Pàtria Valenciana, l'afecte a la vigoria de la raça (per aquest terme hem d'entendre la profunda preocupació per la salut i l'educació física -al seu testament inclús cedia un solar per construir un gimnàs-) i l'amor a la Democràcia.

Seguint la seua voluntat, l'any 1937, i ja en vespres de l'ocupació de Castelló per part de les tropes feixistes, el seu fill, Gaetà Huguet i Segarra, disposà 60.000 pessetes al Banc d'Espanya i marxà a l'exili.

NOTA DE LA REDACCIÓ:

AL PROPER NUMERO,
APAREIXERÀ LA SEGONA PART
D'AQUEST ARTICLE.

ACTIVITATS PREVISTES**OCTUBRE**

				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

← Passejada pel clot de la Mare de Deu (Grau de Borriana).

← 16 Excursió Infantil: Bartolo-Les Santes.*

← 16 i 17 Mas de Barberans - Monestir de Benifassà.**

Sierra de Nerpio (Riu Mundo GR-97).**/**

XXIII Aplec Excursionista del Paísos Catalans a Sant Cugat del Vallés.

NOVEMBRE

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

← Pujada al Pic de L'Espadà.**

← 13 Excursió Infantil: Castell de Miravet.*
13 i 14 Senders del Mezquín.**

← Marxa Territorial de regularitat de la F.T.V.M.**

DESEMBRE

		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

← Xodos - Villahermosa.**

← 18 Excursió Infantil: Penyagolosa.*

19 Travessa de les Agulles de Santa Agueda.* ó ***

PROPERES ACTIVITATS

LA 44 PUJADA A PEU DE CASTELLÓ A SANT JOAN DE PENYAGOLOSA ES FARÀ AL MES DE GINER, DURANT LA PRIMERA LLUNA PLENA.

SIGNES:

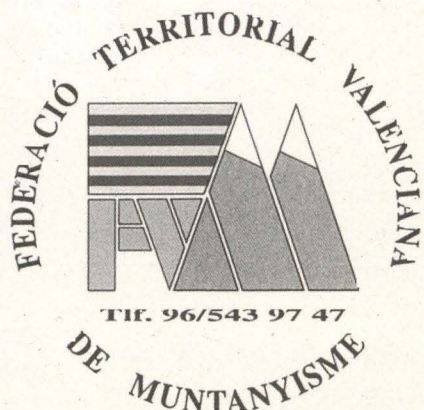
- * Marxa de dificultat lleu.
- ** Marxa de dificultat mitjana.
- *** Marxa de dificultat forta.
- **** Marxa de dificultat molt forta.

• NOTES: 1.- Recordem als participants que les excursions es programen per tal de fer-les en grup i no és convenient anar per lliure. Això dificulta la tasca del responsable de cada excursió, pot ser perillós en algunes circumstàncies i causar molèsties al conjunt.

2.- És molt convenient assabentar-se de les característiques de cada excursió abans d'inscriure-s'hi, per comprovar si es corresponen amb les possibilitats de cadascú i també per portar l'equipament adient al recorregut. En tot cas us recordem que la participació es fa assumint cada persona el risc corresponent.

3.- El Centre podrà introduir canvis en la programació si les circumstàncies ho aconsellen.

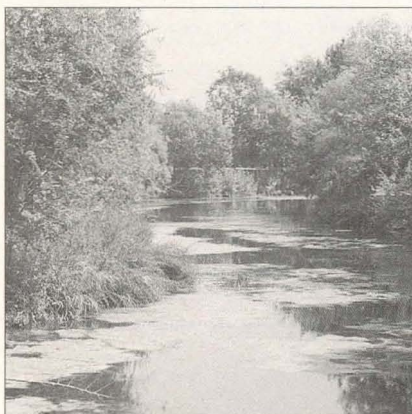
4.- Cal passar pel Centre, per a confirmar detalls, hora i lloc d'eixida i inscriure's abans de les excursions.

PROGRAMA D'ACTIVITATS PEL QUART TRIMESTRE DE 1999

Patrocinades per
l'Excma. Diputació
de Castelló

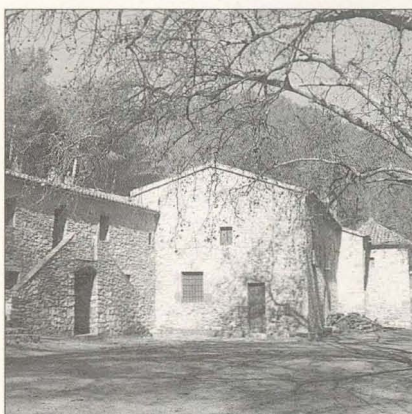
Clot de la Mare de Deu

Foto: Paco Usó

Dia 3 de OCTUBRE

PASSEJADA PEL CLOT DE LA MARE DE DEU (GRAU DE BORRIANA)

- **Dificultat.-** Tothom pot fer aquesta passejada, que no té cap mena de dificultat; fins i tot poden anar-hi els cotxets dels nadons.
- **Eixida.-** S'anirà en cotxes particulars i se sortirà a les 11 del matí de la plaça Isaac Peral, al Grau de Borriana (a la vora del restaurant " El Clot")
- **Itinerari aproximat.-** La durada total és de 2 hores com a màxim. Es tracta de fer conèixer un lloc molt bonic i interessant des del punt de vista ecològic i botànic, amb unes indicacions pràctiques per tal de determinar i descriure quins són els principals arbres que hi creixen. Es tracta, en resum, d'una manera molt agradable de passar un matí de diumenge en començar la tardor.
- **Instruccions específiques.-** Encara que s'hi vaja en cotxes particulars, cal inscriure's al Centre una setmana abans, per tal d'elaborar suficients dossiers informatius, que es distribuïran als assistents.
- **Encarregats de l'excursió.-** Loles i Paco Usó.

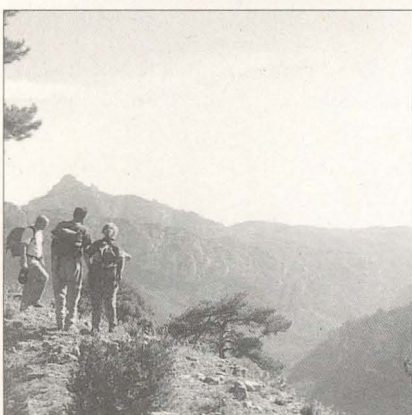
Les Santes

Foto: Toni Calduch

Dia 16 de OCTUBRE

EXCURSIÓ INFANTIL BARTOLO-LES SANTES

- **Dificultat.-** *
 - **Eixida.-** A les 9 del matí de La Farola
 - **Itinerari aproximat.-** Anirem amb el bus fins el Monestir, des d'on sortirem cap al cim del Bartolo, on esmorzarem i gaudirem de les vistes. Després d'esmorzar, eixirem cap a l'Ermita de Les Santes, on dinarem.
- Finalment, cap a les 4 de la vesprada, baixarem pel camí que va pel barranc, fins la carretera Cabanes - Orpesa, on ens recollirà el bus. Arribarem a La Farola, cap a les 7.30 de la vesprada.
- **Instruccions específiques.-** Porteu esmorzar, dinar i aigua.
 - **Encarregat de l'excursió.-** Xavier Tormo.

Mas de Barberans-Pantà d'Ulldecona

Foto: Anna Bueso

Dies 16 i 17 de OCTUBRE

MAS DE BARBERANS - MONESTIR DE BENIFASSÀ

- **Dificultat.-** ***
 - **Eixida.-** A les 6 del matí de La Farola
 - **Itinerari aproximat.-** Primer dia.- Mas de Barberans - Racó dels Capellans - Mas del Petroli - La Joca - Faixes Tancades - Portella Calça - El Retaule - Faig Pare - Mas del Sargento - Refugi de la Font Ferrera. Segon dia.- Refugi de la Font Ferrera - Mas de Peraire - Fredes - Portell de l'Infern - Barranc de la Tenalla - Monestir de Benifassà.
- Veurem la tardor al barranc del Retaule.
- **Instruccions específiques.-** Cal portar sac de dormir i l'esmorzar i el dinar del primer dia. Es dormirà al refugi de la Font Ferrera, on es podrà comprar menjar per al segon dia.
 - **Encarregat de l'excursió.-** Toni Adell.

Dies 30 i 31 de OCTUBRE i Dia 1 de NOVEMBRE

SIERRA DE NERPIO (RIU MUNDO GR - 97)

- **Dificultat.-** ** / ***
- **Eixida.-** S'informarà oportunament
- **Itinerari aproximat.-** Durant els tres dies es faran recorreguts per la Serra del Herpio, en la qual són abundants els pins, grèvols i teixos. Es pujarà també als cims (1700 m). En concret es farà la pujada a la cova on neix el riu Mundo.
- **Instruccions específiques.-** Es dormirà en fonda; no cal doncs ni sac ni estoreta.
- **Encarregats de l'excursió.-** Carmen Pérez i Vicent Font.

XXIIIè APLEC
EXCURSIONISTA
DELS PAÏSOS
CATALANS

Club Muntanyenc Sant Cugat

PLAÇA BARCELONA, 5 - 08190 SANT CUGAT DEL VALLÈS
Tel. 93 674 53 96 - Fax 93 675 05 68 - E-mail: cmsc@mx3.redestib.es

Club Muntanyenc Sant Cugat

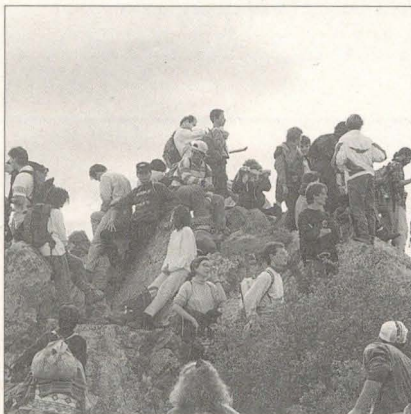
Dies 30 i 31 de OCTUBRE i Dia 1 de NOVEMBRE

XXIII APLEC EXCURSIONISTA DEL PAÏSOS CATALANS
A SANT CUGAT DEL VALLÈS.

Aquest any l'Aplec es celebra a Sant Cugat . Hi ha previstes excursions de variada dificultat els tres dies, i també activitats lúdiques i culturals, com ara conferències, sardanes, itineraris culturals, havaneres, etc.

L'acolliment es pot reservar a partir de setembre . Hi ha possibilitat d'acampada, hotels, residències o albergs.

- Passeu pel Centre per rebre més informació.

Pic d'Espadà

Foto: Toni Calduch

Dia 7 de NOVEMBRE

PUJADA AL PIC DE L'ESPADÀ

- **Dificultat.-** **
- **Eixida.-** A les 8 del matí de La Farola.
- **Itinerari aproximat** - Excursió ja clàssica del CEC, que té lloc a la tardor. Aquest any seguirem l'itinerari de pujada al pic que fem tots els anys, eixint des de l'Alcúdia de Veo, però acabarem la marxa a Aín. Es tracta d'una excursió de no massa dificultat, però cal estar mitjanament preparats, per tal de no endarrerir massa la marxa. Arribarem a Aín al voltant de les 5 de la vesprada.
- **Instruccions específiques.-** Cal portar esmorzar i dinar.
- **Encarregat de l'excursió.-** Gori Dolz.

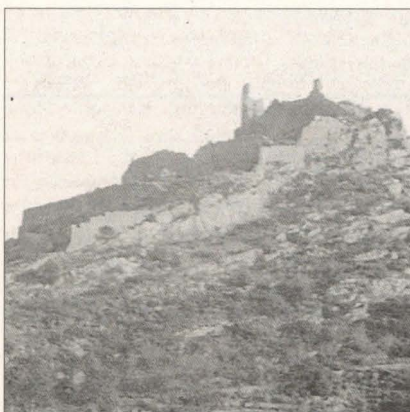
Puente Siscar

Foto: Anna Bueso

Dies 13 i 14 de NOVEMBRE

SENDERS DEL MEZQUÍN

- **Dificultat.-** **
- **Eixida.-** A les 6 del matí de La Farola
- **Itinerari aproximat.-** Primer día.- Torrelilla, La Codoñera, Barranco Hondo, Belmonte del Mezquín. Segon día .- Belmonte del Mezquín, La Cerollera, Santuario de la Inmaculada, Monroyo.
- **Instruccions específiques.-** Cal portar l'esmorzar i dinar del primer día. Es dormirà a Belmonte del Mezquín i caldrà portar sac de dormir i estoreta.
- **Encarregat de l'excursió.-** Paco Foix.

Castell de Miravet

Foto: Arxiu

Dia 13 de NOVEMBRE

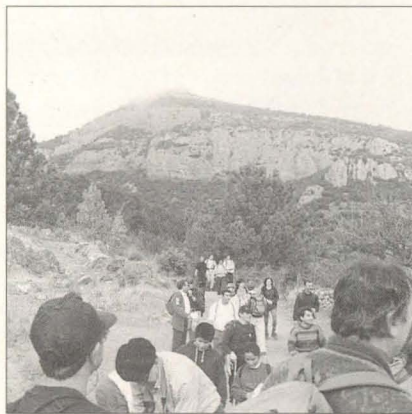
EXCURSIÓ INFANTIL AL CASTELL DE MIRAVET

- **Dificultat.-** *
- **Eixida.-** A les 9 del matí de La Farola
- **Itinerari aproximat.-** L'excursió comença al peu mateix del Castell de Miravet on arribarem a l'hora d'esmorzar. Després, tot seguint la carena de la muntanya, pujarem al cim, que es troba darrere del Castell a 304 metres d'altura, per a continuar baixant per senda molt estreta i plena de coscoll i algilagues, fins que arribarem a una pista que ens durà a la Font del Perelló on dinarem.
- **Instruccions específiques.-** Portar molta aigua i pantalons llargs, per a les esgarrapades del coscoll i les algilagues.
- **Encarregat de l'excursió.-** Xavier Tormo.

Dia 21 de NOVEMBRE

MARXA TERRITORIAL DE REGULARITAT DE LA F.T.V.M.

- **Dificultat.-** **
- **Eixida.-** S'informarà oportunament.
- **Itinerari aproximat.-** Es tracta d'una activitat de la FVTM que aquest any organitza el CEC. Vindran companys excursionistes de tot el País. Al tractar-se d'una marxa de regularitat, l'itinerari és secret i queda en poder de l'Organització. El recorregut es fa en parelles que es guien per un plànol amb l'itinerari i els controls que han de passar els participants. A la fi guanya la parella que haja invertit un temps més regular, és a dir, que s'aproxime més al temps marcat per l'Organització, el qual també és secret. Per tant, no val ni córrer molt, ni anar molt lent. Cal portar una marxa regular.
- **Instruccions específiques.-** Aquesta activitat es realitzarà pel matí. A l'hora de dinar ja s'haurà acabat, depenent, això sí, del nombre de participants. Cal portar motxilla, aigua i esmorzar.
- **Encarregat de l'excursió.-** Gori Dolz.

Xodos - Villahermosa. (Marinet)

Foto: Toni Calduch

Dia 12 de DESEMBRE

XODOS - VILLAHERMOSA

- **Dificultat.-** **
 - **Eixida.-** A les 8 del matí de La Farola
 - **Itinerari aproximat.-** Xodos - Mas de Llorenç - Mas de Felip - Els Col·legials - Mas de Gargant - Mas de les Penyes - Mas del Collado - Mas de Penyagolosa - Fuente de las Mozas - Mas de Borràs - Villahermosa.
- Temps de marxa aproximat: 4 hores efectives.
 Distància aproximada : 15 km.
 Tipus de terreny: Senda i pista, sense desnivells importants.
 Punts d'aigua : Xodos, Font del Mas de Gargant, Fuente de las Mozas, Mas de Borràs i Villahermosa.
- **Instruccions específiques.-** Portar esmorzar i dinar.
 - **Encarregat de l'excursió.-** Joan Carles Figàs.

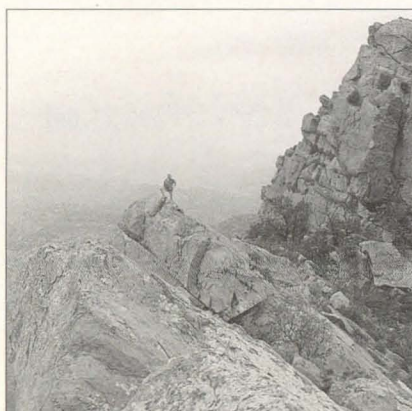
Al peu del Penyagolosa

Foto: Anna Bueso

Dia 18 de DESEMBRE

EXCURSIÓ INFANTIL AL PENYAGOLOSA

- **Dificultat.-** * (dura per als xiquets mes menuts)
- **Eixida.-** A les 8 del matí de La Farola
- **Itinerari aproximat.-** Aquesta excursió és una de les més clàssiques que es poden fer per la zona del Penyagolosa. Pujarem des de l'Ermitori de Sant Joan pel barranc de la Pregunta a la Font de la Pregunta on esmorzarem. Continuarem fins el Corralico, per començar la pujada al cim, on dinarem. Potser trobem neu i puguem fer algun ninot.
- **Instruccions específiques.-** Segons el temps que faça, ens farà falta roba d'abric i, si hi ha neu, és convenient portar calcer de recanvi per als xiquets.

Les Agulles

Foto: Anna Bueso

Dia 19 de DESEMBRE

TRAVESSA DE LES AGULLES DE SANTA ÀGUEDA

- **Dificultat.-** * ó ***
- **Eixida.-** A les 8 del matí, des de l'església de Benicàssim.
- **Itinerari aproximat.-** Es faran dues rutes diferents:
Primera ruta ***.- Des de Benicàssim fins l'Ermida de Santa Àgueda i després al coll, on començarà la travessa pròpiament dita en direcció Sud, fins arribar a l'Agullot.
Segona ruta *.- Des de Benicàssim, pujarem pel barranc de les Agulles fins la carretera de la Font Tallada i després, per la sendera de la cara Oest arribarem a l'Agullot, on esperarem als que fan la travessa. Després anirem a dinar tots junts a qualsevol de les fonts i baixarem a Benicàssim pel camí vell.
- **Instruccions específiques.-** Cal portar esmorzar, dinar i aigua.
- **Encarregat de l'excursió.-** Paco Navarro.

LA COVA DE LES MERAVELLES I ELS ALUMNES DE L'ESCOLA DE SANT JOAN DE MORO.

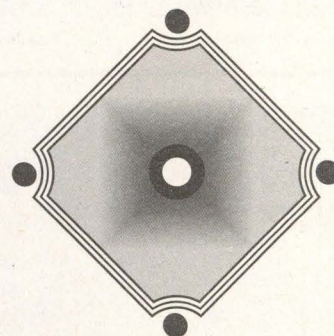
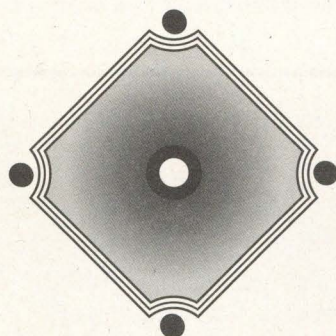
• El Grup d'Espeleologia i el Centre Excursionista van acompanyar als alumnes del tercer cicle de primària el dia 16 de maig a la Cova de les Meravelles; ells han confeccionat un quadern, on han fet un recull de teoria però també de les seues vivències, que han classificat com anecdotari; ací en teniu una mostra; totes són molt espontànies i divertides.

Igual que mi Sobrina.

Quan vam entrar a la cova hi havien moltes pedres grans i en una d'elles estava Andreu dalt per ajudar-nos a pujar i quan ja vàim pujant mi corder:
- Ostar, t'ens hi cara igual que mi sobrina.
Ja hem vàim quedar farrada i li vàim dir:
- Per vale.

La Calcita Gegant

Dins de la cova hem vàim trobar una calcita gran volia trencar-la per la mitat però me'nodia i al final la vàim deixar.

L'escala

Quan ja vàrem a veure Andreu, que era el que sostenia l'escala, la calcita lliscava perquè dic que els xiquets li havien pagat 100 ptes per a que ho lliscava. Com estava pujant Jose quan va arribar li va dir que ho lliscava però després li vam dir que li donàvem 200 ptes i al final no li vam donar res.

UN MATI ESPECTACULAR

- Quan vàim pujar per l'escala mètrica em vaig penjar contra la paret i em vaig pujar contra la paret i em vaig penjar tot el cos.
- Una mala patia vam tenir els meus pares perquè com plorava tant i tant que anar a portar-nos les coses i no vam poder entrar a la cova.

• Gràcies per fer-nos arribar aquest quadern, encara que no esperàvem menys d'una Escola que, amb el mestre Enric Soler i Godes, ja escrivia els quaderns SEMBRA que, com la cova, són una meravella.

NOTÍCIES C.E.C.

• A través del Centre Excursionista de Catalunya, se'ns va demanar la nostra col·laboració, per part de la Televisió de Catalunya TV3, per la realització d'uns programes que havien d'emetre's a la programació d'estiu de l'esmentada cadena i que tenien com a finalitat la de donar a conèixer determinats indrets singulars i fomentar l'excursionisme. Els programes serien emesos a un espai anomenat "de vacances" durant l'estiu.

Amb eixa finalitat, a començaments del mes de juny, van vindre una periodista i un càmera per tal de gravar dos programes per les terres de Castelló; se'ls van oferir diferents itineraris o excursions, dels quals es va triar els següents: l'un al Penyagolosa, on es va fer una excursió eixint des de Sant Joan; vam pujar a la nevera, vam anar al mas de Cambreta, al Pic, al Portellàs i vam tornar a Sant Joan; pel camí es mostra el treball de pastor i també es parla amb Ferran. L'altre va ser una excursió organitzada també pel C.E.C. amb la col·laboració de la Societat d'Amics de la Serra Espadà, i va consistir en una excursió per la Serra Espadà que tenia com a punt d'eixida Aín, i on, pel barranc del Joncuret vam pujar a la penya Blanca i, des d'allà, baixar a Mosquera; durant el trajecte es mostra l'extracció del suro de les sureres.

Aquests programes van ser emesos, el primer el dia 9 i el segon el dia 20 del mes de juliol per TV3; ambdós programes van tindre una duració de 4 minuts i mig i pel seu rodatge vam emprar un dia per a cada una de les excursions, rodant i caminant tot el dia; la veritat és que el rodatge es va fer lent i pesat: es fan moltes preses dels mateixos temes per tal que tot esca perfectament al parer dels professionals que hi treballen. Va ser una experiència enriquidora i els programes, no sols els nostres, si no també, en general, tots els que he vist emesos per TV3, són molt interessants. Penso que es tracta d'una iniciativa molt positiva que ens ajuda a conèixer millor el nostre poble.

Gregori Dolz.

• Ens han informat que un grup de socis del C.E.C. han commemorat, al pic de Penyagolosa, el quaranta aniversari de l'entronització de la Mare de Déu del Lledó al cim, amb una missa, oficiada per Manel Agost i amenitzada per l'Associació Bisbe Climent.

• CONGRÉS DE CULTURA POPULAR.

La Fundació Josep Renau, va realitzar una trobada Excursionista a Benicàssim, els dies 14 i 15 de maig.

Va constar de conferències i excursions pel Dessert de les Palmes.

Esperem que aquesta iniciativa continue i que aquestes trobades siguin un lloc de ressò, per a conèixer i difondre tots els llenguatges que es troben quan intregem paisatge i cultura. Endavant!

• Us recordem que tots aquells que d'alguna manera vulgeu col·laborar amb la revista, us poseu en contacte amb la gent de la redacció o deixeu una nota a la secretaria.

La Redacció.

RACÓ DEL FOC

Per Dolors Usó

LA CALDERA DE L'AXIAMO DE BORRIANA

"Axiamo" és la pronunciació popular a Borriana de l'Ecce Homo. Quan es diu d'algú que va "fet un Axiamo" és que va tot esgarrat i ple de matadures. Doncs bé, el dia 12 d'octubre es fa un romiatge a l'ermita de l'Axiomo, molt prop del poble, i tradicionalment es feia una gran caldera d'arròs pels

peregrins, que anaven a "parar caldera", és dir a posar el plat per tal que els hi ompliren d'aquell menjar substanciós. Ara hi ha alguna gent que, aquell dia, després de tornar de l'ermita, fa una caldera pel veïnat o per la família. Vet aquí la recepta, sense especificar les quantitats, ja que aquestes depenen del nombre de gent i dels gustos de cadascú.

INGREDIENTS: Carn de porc (costella, ossos de corbet, magre i pota) tallada a trossets, 1 os de pernil (amb pernil), 1 botifarra de ceba almenys per

persona; creïlles i carabassa tallades a trossets, fesols, arròs, oli d'oliva, sal, safrà, 1 pebrera roja (opcional), 2 ó 3 dents d'all, 1 ceba picada.

PREPARACIÓ: Es posa oli en una caldera i es sofregeix lleugerament la carn, la ceba, els alls sense pell i partits pel mig i l'os de pernil. S'afegeix la creïlla i la carabassa i es donen dues voltetes. Es cobreix amb aigua molt abundant. Quan tot està cuit s'afegeix sal, safrà, l'arròs i els fesols prèviament cuits. Quan l'arròs està cuit s'apaga el foc i s'hi aboquen les botifarres.

RACÓ DEL SOCI

A ISMAEL I FERRAN, IN MEMORIAM

Per Francesc Navarro

En pocs dies ISMAEL PIQUER I FERRAN VILAR, dos amics i socis del Centre Excursionista de Castelló han recollit les veles i han finalitzat el seu viatge, aplegant a Itaca.

Ferran Vilar era un xicot amic dels seus amics, de la xarradeta i dels fòssils, una afecció que el va portar a recollir la més variada col·lecció d'aquests avantpassats, que als ignorants els semblen pedres, i que, a les seues mans, esdevingué el treball més important dut a terme per afeccionats a Castelló, la qual cosa fou reconeguda fins i tot pel mestre Vicent Sos Baynat. Potser a hores d'ara Ferran i el mestre estaran plegats, descobrint tota la veritat bus-

cada tant de temps per les muntanyes de Morella o de Ribesalbes.

Ismael Piquer era aquell homenet que, a les excursions, véia sempre més lluny que tots nosaltres, per la considerable llargada de les seues cames, aquell homenet que parlava del Portell de Morella, el seu poble, amb l'orgull de genealogia del ben nascut. Doncs ara Ismael ja ha canviat els límits estrets d'aquesta vida per la immensitat de l'infinit.

Si som creients ens consolarem dient que el Nostre Senyor els ha buscat per fer senderisme, o per que Ferran es pugui reunir amb el seu estimat mestre Vicent Sos Baynat. Així, tots plegats, els que han marxat i els que ja fa temps que se'n anaren, Ismael, Ferran, Vicent Sos, Albert Gascó (àlies Lord Albert), Vicent Mateu i Elena Bellido, comencen un nou sender, no sabem si de Petit o Gran Recorregut, no sabem si ben marcat o malament, si amb moltes o poques costes ni si hi haurà aigua, roquis o bosc. Es com si tots aquests

hagueren anat davant davant per tal que, quan als altres ens pertoque fer el recorregut, no ens perguem pel camí.

Si contràriament, la religió no és el nostre fort, direm que l'abandonament d'aquesta vida per Ismael i Ferran és una putada del destí, que no som res i no ens resta més remei que acceptar-ho.

Si som afeccionats a la filosofia i a les frases cèlebres, ens consolarem amb l'anàlisi de la vida i de la mort, pensarem que "viure és començar a morir", que "l'única malaltia que no té cura és la de viure", que "viure al cor dels qui deixem darrere no és morir", que "la mort és una vida viscuda; la vida és una mort que ve"...

L'únic cert però és que hem perdut Ismael i Ferran, que, així com Vicent Mateu, Elena Bellido o Albert Gascó, ells han passat a formar part de la memòria col·lectiva d'aquest Centre Excursionista i de tots els qui els vàrem conèixer.

Units pel passat ~ Units pel futur ~ Units per
 esta terra ~ Units pels somnis ~ Units pel
 treball ~ Units per les festes ~ Units pel paisatge
 Units per l'esforç ~ Units pel calor ~ Units per
 Bancaixa ~ Units pel futur ~ Units per Bancaixa.

BANCAIXA

Caixa d'Estalvis de València, Castelló i Alacant

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

DARRERES PUBLICACIONS - 1999

CUINA TRADICIONAL DE CASTELLÓ

JOAN AGUSTÍ I VICENT

"399" Pàgines.

3.500'- Pesetes.

EVOLUCIÓN DE UN RITUAL

GEMA CENTELLES ROYO

"93" Pàgines.

1.800'- Pesetes.

LA REPRESENTACIÓ DEL MISTERI A CASTELLÓ

PASCUAL MAS I USÓ

"253" Pàgines.

1.600'- Pesetes.

HUELLAS DEL ESPÍRITU EN LA PREHISTORIA CASTELLONENSE

JOAN LLIDÓ I HERRERO

"389" Pàgines.

3.000'- Pesetes.

WAMBA. HISTÒRIA GRÀFICA DE LLEDÓ

J. BASILIO TRILLES TORRENT

"149" Pàgines.

3.500'- Pesetes.

HISTORIA DE LA BASÍLICA DE LLEDÓ

JOSEP MIQUEL FRANCÉS CAMÚS

"649" Pàgines.

6.000'- Pesetes.

DESCUBRE CASTELLÓN

CASTELLÓ, 1999

"236" Pàgines.

8.500'- Pesetes. - 51,08'- Euros

ESTUDIOS JURÍDICOS I. EN HOMENAJE AL PROFESOR VIDAL GUITARTE

CASTELLÓ, 1999

"454" Pàgines.

4.000'- Pesetes. - 24,04'- Euros

ESTUDIOS JURÍDICOS II. EN HOMENAJE AL PROFESOR VIDAL GUITARTE

CASTELLÓ, 1999

"977" Pàgines.

4.000'- Pesetes. - 24,04'- Euros

HUELLAS DEL ESPÍRITU EN LA PREHISTORIA CASTELLONENSE

JOAN LLIDÓ I HERRERO - CASTELLÓ, 1999

"365" Pàgines.

3.000'- Pesetes. - 18,03'- Euros

COVA MATUTANO (VILAFAMÉS, CASTELLÓN)

CARMEN OLÀRIA I PUYOLES

CASTELLÓ, 1999

"456" Pàgines.

- **SEU DEL C.E.C.**— Isabel Ferrer, 60 - Tel. y Fax 964 23 44 90 - CASTELLÓ.
- **HORARI.**— Dimecres i divendres, de 20 a 21'30 hores.
- **FORMA D'INSCRIPCIÓ A LES ACTIVITATS.**— Adreçar-se al C.E.C. una setmana abans de l'activitat com a mínim. No cal ser soci per participar-hi.
- **FORMA D'ASSOCIAR-SE:**
 - Complimentar la fitxa i l'ordre de domiciliació bancària que se us lliurarà al C.E.C.
 - Portar dues fotografies tamany carnet.
 - Abonar la quota d'inscripció.